

Sørøya

- den grønne utposten mot nord

■ BIRGER LØVLAND

Fastlege, Løkkegården legesenter i Ski

De fem foregående somrene hadde vi dradd med Widerøe til Brønnøysund og leid bil for å oppleve Helgelandskystens fantastiske natur. 36 kysttopper var besøkt, mellom Heilhornet og Leka i sør, Hestmannen og Rødøyløva i nord og Lovund og Træna ytterst i havet. Dønna-mannen og De sju søstre på landsiden var også besteget – de siste sju rett nok ikke på én dag, som svært mange nå gjør.

Vi har reist Hurtigruteleden mange ganger – ikke minst ved 20 gangers deltagelse på Allmennlegeforeningens Hurtigrutekurs i slutten av september. Vi har dermed sett «Land fra leia» noen ganger, men har i mange år også hatt fokus på å oppleve «Leia fra land». Dette har vi gjort ved ikke

bare å kjøre med bil nærmest mulig leia, men også gå på utvalgte topper, både på øyene utenfor og fastlandet innenfor.

Vi følte oss dermed ferdige med Helgelandskysten – og sommeren 2016 stod en uke på Sørøya utenfor Hammerfest på programmet. Med Widerøe-ankomst til Hasvik 10. juli og avreise Hammerfest 17. juli. Nok en bit av puslespillet «Leia fra land» ble dermed lagt. Sannsynligvis vil den komme øverst på listen over turopplevelser i 2016.

Den grønne øya i nord

Sørøya er den siste utposten mot Nordishavet og er med sine 812 kvadratkilometer

Finnmarks største og Norges fjerde største øy. Den er omtrent delt på midten mellom Hasvik kommune i vest (med 1037 innbyggere i 2014) og Hammerfest kommune i øst (med bare cirka 10 500 innbyggere). Mot resten av Finnmark ligger det seks mil lange Sørøysundet mellom Sørøya og de tre øyene Stjernøya, Seiland og Kvaløya med Hammerfest.

Sørøya kalles «den grønne øya mot nord» på grunn av den intense grønnfargen om sommeren. Øya er 65 km lang mellom Tarhalsen i nordøst og Hasvik i sørvest. Fra det sentrale høydedraget langs øya, med Komagaksla på 659 m som det høyeste punktet, skjærer mange små og to store fjordarmer seg inn i øya. De to store er Dønnesfjorden og Sandøyfjorden på nordsiden – eller «yttersia» som man sier.

Gjennom alle tider har båten vært eneste atkomstmulighet, og den dag i dag er veinettet på øya beskjedent. Den eneste lange veien, med vanlig bilveistandard, er den snaut 40 km lange veien langs sørvestkysten, mellom Hasvik og Sørvær via Breivikbotn, der kommunesenteret ligger.

Tidligere gikk det lokalbåt fra Hammerfest rundt hele øya, en reise som tok mer enn et døgn. I dag kommer man til Sørøya med bilferje mellom Øksfjord og Hasvik, med SørøysundXpressen mellom Hasvik og Hammerfest, eller med den lokale «Bygderuta» som trafikkerer trekantsambandet Hammerfest hurtigbåtkai – Akkarfjord kai – Slettnes kai, med sju anløpssteder på Sørøya. Widerøe har dessuten daglige avganger til Hasvik lufthavn.

Været

Været skifter på Sørøya – noe vi så absolutt fikk erfare. Ved ankomst 10. juli var det så lavt skydekke at landingen nesten ble kansellert – med vind, tåke og bare åtte grader. Kvelden etter opplevde vi midnattssol fra Håen og dagen etter knallblå himmel og

Hellefjord brygge.

Utsikt fra Navaren med utsikt mot Hasvik og innover mot fastlandet og øyene Silda og Loppa.

kortbuksevær på Navaren, med utsikt mot Hasvik og innover mot fastlandet og øyene Silda og Loppa.

Brygger

Hasvik kai har daglige anløp av bilferje fra Øksfjord i Loppa kommune på fastlandet. Dersom man vil reise på egenhånd her på sørvestsiden, må man ha med egen bil – eller ordne seg via bekjente.

Hellefjord kai, der en 12 km lang grusvei starter over til Skarvfjorden ute i Sandøyfjorden på «yttersia». Forbindelsen er viktig for de få fastboende, men ikke minst også for de mange som benytter de fraflyttede husene og nybygde hytter i helger og ferier. Det er liv på brygga, når båten kommer!

Langstrand kai, der en 16 km lang grusvei starter over til innerste enden av Sandøyfjorden. Den passerer Lotre kai, der vi ble hentet av verten på Sørøya Gjestestue, som har utleiehytter og rom i den nedlagte internatbygningen på «yttersia».

Gjestfrihet og overnattingsmuligheter

Sørøya Gjestestue tilhører en gård inne i enden av Sandøyfjorden på yttersiden av Sørøya. Einar og Ilona Røe driver gården med mange hundre sauer, Sørøya Gjestestue, tar

seg av posten, er båtexpeditør, har ansvaret for vedlikeholdet av områdets strømnnett – og mye annet. Ikke minst driver han utleie av båter og utstyr for havfiske av kveite, torsk og uer. Utleie av rom foregår i den

gamle skoleinternatbygningen. Gjestene hentes og bringes på Lotre kai.

Gården Gamvik Nordre og Gjestegård ligger i Gamvika, helt på nordøstsiden av Sørøya. Den har vært i aktivt bruk til jord-

Gamvik Gjestegård i Gamvika på nordøstsiden av Sørøya.

bruk og fiske de siste 150 årene. Høsten 1944 ble alt brent under evakueringen av Finnmark, men Gamvik ble bygd opp av russisk drivtømmer etter krigen. Familien Smis fra storbyen Antwerpen i Belgia overtok gården i 2004, og driver nå gårdsbruk på permanent basis, med sauehold og gårdsturisme som hovednæring. Vi kan bare si: Et meget anbefalt overnattingssted. Vertskapet henter og bringer i Akkarfjord.

Fiskeværet Akkarfjord hadde en meget sentral plass i fiskenæringen i Finnmark mellom 1920 og 1987, bare 25 minutter med lokalbåten til Hammerfest. I dag har stedet cirka 80 innbyggere fra mange nasjonaliteter – og de to mongolske kamelene Bor og Bestla. Akkarfjord har i dag et fiskebruk med seks ansatte, butikk og skole med 11 elever. Om sommeren brukes skolebygningen som overnattingssted, Akkarfjord Hostel, som bare ligger 182,5 m fra brygga. Det er gangavstand!

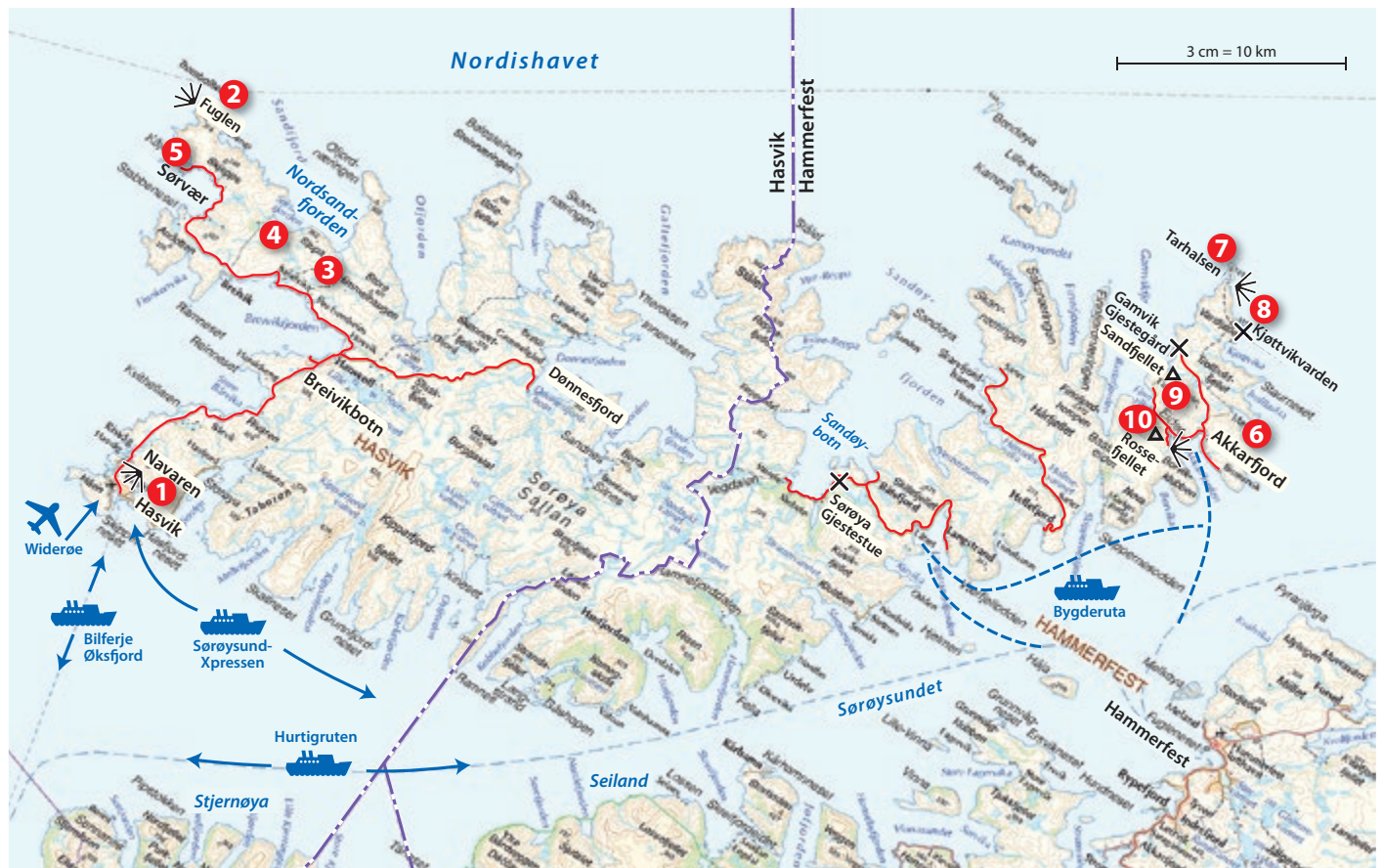
10 naturseverdigheter

Navaren (1) er den 491 m høye toppen, som ligger rett ovenfor tettstedet Hasvik

På toppen av Navaren., 491 m eter over havet.

KARTFORKLARING: 1. Navaren. 2. Fuglen. 3. Norsandfjorden. 4. Sørsandfjorden. 5. Sørvær. 6. Mefjord. 7. Tarhalsen. 8. Kjøttvikvarden. 9. Sandfjellet og 10. Rossefjellet.

Nordsandfjorden – den ene av de to endearmene av Sandfjorden på nordvestsiden av Sørøya.

på sørvestenden av Sørøya. Det er et fantastisk utsiktspunkt – når været er bra. Man ser ikke minst over Sørøysundet mot øyene Loppa og Silda, og ellers fastlandet i Loppa kommune, lant annet med den 1204 m høye breen Øksfjordjøkulen. Toppen kan bestiges rett opp fra Hasvik, men vi ble anbefalt å gå fra nordsiden. For en tur – og da smakte vår medbrakte cava ekstra godt!

Fuglen (2) er på mange måter det nordvestligste motstykket til Navaren. Den 374 m høye toppen ligger nord for Sørvær, med utsikt rett ut mot Nordishavet, der man i klart vær kan skimte boreriggene Goliat og Snehvit. Atkomsten er grei, men kanskje noe kjedelig, ettersom det skjer på den ny-anlagte grusveien fra Sørvær opp til et radaranlegg på toppen. Grusveien er på starten den desidert bratteste vi noensinne har gått. Selve toppen er militær, men ved å runde den nede i siden, opplever man et utrolig panoramaskue – helt bort til Tarhalsen i nordøst.

Nordsandfjorden (3) er den ene av to endearmer av Sandfjorden på nordvestsiden av Sørøya. Det går en grei sti fra bilveien Breivikbotn – Sørvær over vannskillet til yttersiden. Den ender i en nesten kilometerlang sandstrand, der vi på vår tur opplevde hundrevis av reinsdyr som oppholdt seg på sanden og gresslettene innenfor. Stedet har en spesiell plass i krigshistorien,

ettersom den noen hundre meter lange Nordsandfjordhula under krigen huset mer enn hundre beboere, som flyktet fra tvangsevakueringen krigsvinteren 1944–45.

Sørsandfjorden (4) er naboarmen til Nordsandfjorden, og også her går det en god sti fra bilveien Breivikbotn – Sørvær over vannskillet. Sandstranden er på over 1 km, og regnes som den lengste på Sørøya. Den innerste enden av både Nordsandfjor-

den og Sørsandfjorden med nærliggende strandområder er vernet som naturreservater. Ytterst på vestsiden av fjorden ligger odden Sandfjordnæringen. Næring er betegnelse på den bratte avslutningen på mange halvøyer på Sørøya og ellers i Finnmark. På motsatt side ligger Ofjordnæringen.

Meffjorden blir beskrevet på neste side.

Sørvær (5) er uten tvil det største og mest levende fiskevær på Sørøya, delvis beskyttet mot vinterstormene fra nord ved foten av omtrent 300 m høye topper. Sørvær ligger der veien fra Hasvik ender og er et viktig sentrum for havfiske for de mange hobbyfiskerne som kommer til Sørøya. Stedet har skole og butikk og overnattingssteder. Sørvær ble kjent da den 211 m lange russiske krysseren «Murmansk» under slep slet seg julaften 1994 og havarete i fjæresteinene rett utenfor Sørvær. Vraket ble fjernet i 2012. I juli hvert år arrangeres Sørøyefestivalen, en internasjonalt kjent havfiskefestival.

Mefjord (6 – se bilde på side 21) på nordøstsiden av Sørøya var det største og eneste kirkestedet i Hammerfest i middelalderen. Det nå fraflyttede stedet regnes faktisk som «forgjengeren» til Hammerfest by,

grunnlagt i 1789. Sannsynligvis har stedet vært bebodd siden vikingtiden og hadde mange hundre innbyggere på det meste. Mange flyttet da 10 Mefjord-fiskebåter forsvant på havet i løpet av en eneste natt, og mesteparten av stedets fiskere omkom. Alle husene ble brent av tyskerne 15. november 1944. Petter fra Mefjord brukte 20 år av sitt liv på å lage den tre kilometer lange kjøreveien mellom Mefjord og Gamvikveien.

Tarhalsen (7) er den aller nordligste øden på Sørøya og byr på en meget spesiell naturopplevelse. Den første fyrlykta ble tent i 1933, bygd sammen med Fyrvokterveien, en tre kilometer meget spesiell sti og gangvei for fyrvokteren fra det 290 meter høye Høgfjellet. Den ble i 2007–09 restaurert med rekkverk, fem trappetiger og en turhytte på Tarhalseidet – Tarhalsenhytta

med tre køyeplasser. Formålet var å tilrettelegge for friluftsliv og opplevelser. Dronning Sonja åpnet formelt Fyrvokterveien 12. juli 2016.

Kjøttvikvarden (8) på 319 m høye Kjøttvikfjellet, helt nord på Sørøya, er mer enn 12 m høyt og det eldste byggverket i Hammerfest kommune. Det er et monument over vår gamle kystkultur, oppført i 1853 av et arbeidslag fra Volda på Sunnmøre. Det ble satt som landkjenningssmerke – eller anduvningssmerke som det opprinnelig het – for de sjøfarende. Stedet byr på et fantastisk rundskue. Varden kan sees omtrent fire landmil til havs og er et mye besøkt turmål. Vi var der i stiv kuling og kunne virkelig føle på naturkreftene.

Sandfjellet (9). På nordsiden av Sørøya finnes mange fantastisk store, hvite sandstrender, med områder med både flygesand

og sanddyner. Det 223 m høye Sandfjellet ved Gamvik Gjestegård byr på en geologisk attraksjon, som er unik i Norge. Her er en nesten 300 m lang fjellside dekket av fin-kornet mineralsand, som fornyer seg selv ved spesielle vindretninger. Turen ned siden gir samme følelse som det er å gå ned en bratt snøfonn – og stedet benyttes da også til «sandski».

Rossefjellet (10) er vel 300 m høyt og ligger rett øst for enden av Akkarfjorden, med et fantastisk rundskue i alle retninger, ikke minst østover langs Hurtigruteleia mot Havøysund. Det bare to kilometer brede Eidet består av sand og er det smaleste stedet for turen «Sørøya på tvers». Vi besteg toppen fra sørøstsiden og passerte underveis bjørkeskogen, der Akkarfjords to kameler beitet. Spektakulært på tur å fotografere to-puklede dyr i skogen..

Sandfjellet er en unik geologisk attraksjon i Norge.

Den mer enn 12 m høye Kjøttvikvarden er det eldste byggverket i Hammerfest kommune.

Tarhalsen er den aller nordligste odden på Sørøya og dronningen åpnet Fyrvokterveien i juni 2016.

Takk for oss!

Vi kom til Sørøya, først og fremst for å oppleve vakker natur og kjente steder som Kjøttvikvarden og Tarhalsen. Vi kom ikke, som svært mange andre, for havfiske. Vi kom heller ikke, som noen andre, for å gå Sørøya på langs – sikkert i seg selv en utrolig opplevelse. Naturinntrykkene var mektige, men det som nok gjorde mest inntrykk var det folk fortalte om tysk-

ernes brutale fremferd under krigsvinteren 1944–45. Om hvorledes mange tross brente hus og overgrep mirakuløst overlevde lidelser i steinhuler og på annet vis. Det gav oss et visst inntrykk av en åpenbart underkommunisert del av krigshistorien. Takk for oss og tusen takk til alle hyggelige Sørøya-beboere som vi møtte!

■ ABLOVLAND@HOTMAIL.COM